

Sociologický ústav AV ČR od včerejška k zítřku

Shromáždění pracovníků, přátel a hostů Sociologického ústavu AV ČR při příležitosti 40. výročí založení tohoto akademického pracoviště bylo jen malým slavnostním připomenutím osudu jedné vědecké instituce, který je příznačný pro vývoj celé české sociologie od roku 1965. Uplynulých čtyřicet let – to je nejenom začátek složitého návratu sociologie do sféry vědy a výzkumu v tehdejší Československu, ale také její osamostatnění a krátký rozmach v rámci možného a povoleného, který byl přerušen normalizací, a opět začínající budování nové instituce po roce 1989. Sociologického ústavu Akademie věd se normalizace dotkla jak institucionálně – na dlouhých dvacet let skončila jeho samostatná existence, dokonce byl zrušen i jeho název – tak lidsky. Od osudu zrušeného ústavu nelze oddělovat individuální pracovní i osobní osudy sociologů a socioložek, kteří spojili své pracovní dráhy se sociologií. Bohužel, s většinou z nich se již dnes setkat nemůžeme. Kladu na tuto skutečnost velký důraz, protože v každodenní výzkumné praxi zapomínáme, že jsme součástí oboru, který má složitou vlastní minulost a je úzce spjat s vývojem společnosti. Každá etapa ve vývoji instituce přinesla změny v podmínkách a možnostech realizace sociologického bádání, které utvářely dané době vlastní limity a bariéry či naopak šance. Podstatné je, že přes všechna úskalí a obtíže se sociologii na akademické půdě podařilo existenčně udržet. Ale ani vývoj po roce 1989 nebyl jednoduchý. A dokonce i okolnost, že dnes patří Sociologický ústav v rámci Akademie věd ČR do skupiny nejlépe hodnocených ústavů, je v jeho vývoji jen završením jedné etapy a začátkem nové – o to složitější, že přecházíme na novou formu řízení vědy a výzkumu, kterou jsou od roku 2007 *veřejné výzkumné instituce*. Aby však byla přesně dopovězena předchozí myšlenka: za současným postavením ústavu je mnoho institucionálních změn, náročné práce a kritické sebereflexe, a ty nedělá instituce, ale její lidé.

Aktuální personální profil Sociologického ústavu AV ČR tvoří 85 pracovníků, z toho jen 66 pracovníků sil financuje výzkumný záměr. Ostatní pracovníci jsou financováni z projektů. Kdyby nebylo cílené strategie ústavu zaměřené na získávání projektů a účelové podpory, nemohli bychom téměř realizovat sociologický výzkum. Teprve úspěšnost při získávání grantů zajišťuje každoroční pokračování vědeckého bádání. Podíl institucionálního financování činí v roce 2006 zatím 55 %, celých 45 % musí zajistit projekty a granty. Z celkového počtu pracovníků (34 % mužů a 66 % žen) je ve věku do 35 let téměř 75 %. Věkový průměr odborných a vědeckých pracovníků je 36 let. Neznám jinou instituci srovnatelné velikosti, která by měla 30 pracovníků v doktorském studiu a tak dobrý profil v ukončování postgraduálního vzdělávání.

Sociologický ústav AV ČR realizuje výzkumnou činnost v rámci přijatého výzkumného záměru *Sociologická analýza dlouhodobých sociálních procesů v české společnosti v kontextu evropských integračních politik, rozvoje znalostní společnosti, lidského, sociálního a kulturního kapitálu*. Své činnosti a aktivity systematicky zaměřuje k pozná-

vání současné české společnosti. Pomocí teorie, výzkumu a metodologie rozvíjí vědecké poznání složitých společenských procesů, vztahů, souvislostí a mechanismů ze sociologické perspektivy. Tuto perspektivu současně odborně kultivuje, výzkumně podporuje rozšiřující se projektovou a grantovou aktivitou a badatelskými výsledky přispívá k rozvoji oboru a interdisciplinárních přístupů. Sociologický ústav AV ČR v souladu s výzkumným záměrem významně rozvíjí a podporuje také výzkum veřejného mínění v řadě vědeckých tematických zaměření a oblastí. Institucionálně zastřešuje důležité komponenty infrastruktury vědy a výzkumu, jako jsou: archivace dat, budování databází, nové technologie využívání mezinárodních sítí a informačních zdrojů, administrace počítačových programů, knihovní služby, vydávání impaktovaného periodika, recenzovaných časopisů a dalších publikací. Vedle výzkumné činnosti a vědecké práce aktivně spolupracuje i v rámci aplikovaného výzkumu a podpory aktuálních potřeb společenské praxe.

Výzkumná činnost je prováděna v rámci přijatých výzkumných projektů, které jsou podpořeny granty. Na začátku roku 2006 je v různých fázích rozpracování řešeno celkem 32 projektů, z toho 9 je podpořeno GA ČR, 5 projektů podporuje GA AV ČR (3 juniorské a 2 standardní) a 2 výzkumné projekty jsou financovány v rámci programu *Podpora projektů cíleného výzkumu*. Další 2 výzkumné projekty podporuje MŠMT ČR, 6 projektů MPSV ČR a 1 projekt MMR ČR. Celkem 7 projektů je podporováno ze zahraničí, z toho 6 z programů v rámci European Research Area (1 projekt 5. RP, 5 projektů 6. RP) a 1 projekt je podpořen NSF USA. Dva z těchto zahraničních projektů Sociologický ústav koordinuje, což je výjimečný úspěch v rámci sociálních a humanitních věd v ČR. Sociologický ústav realizoval již čtrnáctý výzkum v rámci mezinárodního programu ISSP (*International Social Survey Programme*) – v roce 2005 se jednalo o modul „Pracovní orientace“. Ústav byl rovněž zapojen jako zástupce ČR do druhé vlny prestižního mezinárodního programu ESS (*European Social Survey*), čímž se zasloužil o zařazení českých dat z šetření ESS-2 do mezinárodní databáze a jejich zpřístupnění. Ucelený současný profil Sociologického ústavu AV ČR, informace o jeho širokém vědeckém potenciálu znalostí a poznatků, které produkuje, a o pestré osobnostní a kvalifikační struktuře jeho pracovníků a vědeckých týmů se nacházejí na webových stránkách ústavu (www.soc.cas.cz) nebo se s nimi lze seznámit v aktuálních výzkumných výstupech, publikacích, konferenčních příspěvcích a popularizačních aktivitách jeho pracovníků.

Čím by měla být sociologie? A čím by mělo být pracoviště základního sociologického výzkumu a výzkumu veřejného mínění? Díky nasměrování vývoje ústavu v poslední dekádě jeho existence jsme úzce napojeni na soudobý mezinárodní výzkum (jak v rámci EU, tak ve spolupráci s dalšími zeměmi), ale jsme spjatí i s vývojem vědy a výzkumu v ČR, a samozřejmě s Akademií věd ČR. Od sociologie i od instituce základního sociologického výzkumu mnozí očekávají mnohé a těžko se shodnou. Jsou-li občas na mne vznášeny požadavky, co všechno by sociologie měla pro společnost udělat, čím by měla být a čím už ne a jak bych měla vést instituci k plnění těchto požadavků, není mi líto, že tyto požadavky nesplňujeme. Krása a současně „uživatelská příjemnost“ současné doby spočívají v tom, že vizi, změnu

či strategii je možné i přes všechny překážky a limity často dovést k realizaci, a tak posunout kupředu vývoj nejen vlastní instituce, ale i společnosti. Cílem, který budu v dalším období prosazovat, je, abychom se jako instituce i osobnosti přímo podíleli na definici obsahu očekávání, jež je možné vůči sociologii (a vůči Sociologickému ústavu) mít, a silně ovlivňovali vnímání toho, čím sociologie má být a jaký prospěch a užitek může instituce základního výzkumu v sociálních vědách přinášet znalostní společnosti. Toto předsevzetí zahrnuje tvorbu různých možných koncepcí současného sociologického zkoumání, kritickou reflexi sociologického výzkumu a jeho perspektiv, získání podpory odborné vědecké komunity u nás i v zahraničí, propojení s praxí, zvládání vědecké byrokracie, akceptaci nových výzev a také seznamování veřejnosti s tím, co děláme.

Marie Čermáková

© Michal Ureš

Vystoupení předsedy AV ČR prof. RNDr. Václava Pačese, DrSc. na slavnostním shromáždění ke 40. výročí založení Sociologického ústavu AV ČR 12. prosince 2005